

บทที่ 2

พัฒนาการทางภูมิปัญญาของกรีกโบราณ ผ่านความรู้ในแบบเทพปกรณัม

‘Besides Homer, there is Hesiod.’

M.L. West. *Theogony*.

‘Homer and Hesiod attributed to the gods all things which are disreputable and worthy of blame when done by men; and they told of them many lawless deeds, stealing, adultery, and deception of each other.’

Xenophanes.

การเปลี่ยนผ่านรูปแบบของความรู้จากวิธีการบอกเล่าเรื่องสู่การจดบันทึก

พลวัตการเปลี่ยนผ่านที่ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความรู้ และศิลปวิทยาการต่าง ๆ ของกรีกโบราณ เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบความรู้ คือจากเดิมอยู่ในรูปแบบของความจำ ผ่านการสื่อสารออกมาในรูปแบบของการพูด คำพูด การท่อง (recitation) การสนทนา การบอกเล่าเรื่อง (storytelling) ใช้วิธีการถ่ายทอดผ่านทาง ‘ภาษาพูด’ (logos)¹ เกิดขึ้นในลักษณะวัฒนธรรมแบบ ‘มุขปาถะ’ (oral culture) แต่เมื่อเริ่มเปลี่ยนผ่านไปสู่การใช้ตัวอักษร (alphabet) เกิดการเขียน การจดบันทึกจนกลายมาในรูปแบบของ ‘ภาษาเขียน’ (written language) เกิดขึ้นมา² จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ความรู้และภูมิปัญญาภายใต้ความเป็นเทพปกรณัม เกิดขึ้นก่อนที่ชาวกรีกจะรับตัวอักษร (alphabet)³ จากชาวโพนีเซียนมาใช้ หรือในช่วงประมาณ 800 ปีก่อนคริสตกาล เป็นการ

¹ ความหลากหลายทางศิลปวิทยาการของกรีกโบราณ นำเสนอในรูปการประพันธ์ละครโศกนาฏกรรม (tragedy) สุขนาฏกรรม (comedy) วาทศิลป์ (oratory) การบันทึกในรูปงานทางประวัติศาสตร์ (history) และวิทยาศาสตร์ บทสนทนา (dialogue) ความเรียงในเชิงปรัชญา (philosophical treatise) ชีวประวัติ (biography) บันทึกการเดินทาง (travel-notes) เป็นต้น

² ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านจากรูปแบบภาษาพูดมาสู่การจดบันทึกหรือการใช้ตัวอักษร เป็นภาษาเขียน ในอารยธรรมต่าง ๆ มีการตั้งคำถาม เกิดความสงสัยถึงผลกระทบต่อการใช้ภาษาเขียนมาแทนที่ภาษาพูด ทั้งในอียิปต์และกรีกโบราณ

³ สังเกตได้ว่าอักษรสองตัวแรกของกรีกอ่านว่า ‘alpha’ ‘beta’

รับเข้ามาพร้อมกับการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน เมื่อรับตัวอักษรของชาวโพนีเซียนแล้ว เนื่องด้วยความสามารถของชาวกรีกได้นำมาดัดแปลง ผสมเข้ากับสระ (syllable) ที่มีอยู่เดิมทำให้เกิด ภาษาเขียนและพัฒนาไปสู่ความรู้และภูมิปัญญา ในรูปของความเป็นเหตุเป็นผลพร้อมกับภาษาเขียน (logos) ในเวลาต่อมา การเปลี่ยนผ่านในรูปแบบและวิธีการสื่อสารทำให้เกิดชุดความคิดใหม่ที่มีความแตกต่างจากเดิมขึ้นมา ตัวของภาษาเขียนสร้างให้เกิดการคิด ถ้ายทอดความคิด ‘ในเชิงนามธรรม’ (abstraction of thinking) พร้อมไปกับการเกิด ‘คำศัพท์ที่บรรจุด้วยความหมาย แนวคิด ในทางภววิทยา’ (ontological terminology/concept) เป็นชุดแนวคิดที่เป็นนามธรรม มีความสลับซับซ้อน อัดแน่นไปด้วยความหมาย การแทนค่า การศึกษาต้องใช้ความพยายามในการทำความเข้าใจมากขึ้น อย่างเช่นคำว่า ‘Being’ ‘One’ ‘Form’ ‘Virtue’ และ ‘Justice’ เป็นต้น และกลายมาเป็นรูปแบบการเขียนผลงานของนักปรัชญากรีกโบราณ⁴

สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อเกิดความรู้ใหม่ทางปรัชญาขึ้นมา กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้แนวคิดในเรื่องของ ‘logos’ ซึ่งก่อนหน้านี้ถูกใช้อธิบายมีความหมายถึงคำพูด (speech/word) การเล่าเรื่อง (narration) เกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายใหม่ครั้งสำคัญ ต่อมาคำ ‘logos’ ถูกนำมาใช้เพื่อบรรยายสิ่งที่สามารถ ‘อธิบายและแสดงให้เห็นในเชิงเหตุผล’ (demonstrative rationality) การเขียนบันทึก (written language) พร้อมกับใส่ความหมายใหม่ที่มีความแตกต่างไปจากความหมายของเทพปกรณัม ‘muthos’⁵ จากที่เคยถูกจัดให้เป็นเรื่องราวของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การแสดงออกถึงอิทธิฤทธิ์ของเหล่าเทพเจ้า ‘logos’ ที่ถูกนำมาใช้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสังเกต ทำให้สิ่งที่เคยเป็นความกลัว สิ่งที่ไม่อาจอธิบายเข้าใจได้กลายมาเป็นสิ่งที่สามารถอธิบาย ทำความเข้าใจได้ ผลักให้ ‘muthos’ อยู่ตรงกันข้ามกับคำอธิบายในเชิงเหตุและผลมีสาเหตุที่มาและผลของมัน เหมือนกับความรู้ที่นักปรัชญาหรือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติสร้างขึ้น

อย่างไรก็ตามในวงการผู้ใช้ความรู้ของกรีกโบราณเอง เกิดข้อถกเถียงถึงประเด็นของข้อดี ข้อด้อย การถูกตั้งคำถามถึงความเหมาะสม ความสมบูรณ์และประสพผลสำเร็จในการสื่อสารของภาษาเขียน เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับภาษาพูดที่ดำเนินและใช้กันมาก่อนหน้าภาษาเขียน เนื่องด้วยตัวคำพูดเองเป็นสิ่งที่มีความมนต์เสน่ห์ (magic spell quality of speech) ความสามารถในการเลียนแบบ (mimesis) ช่วยให้ทั้งผู้พูดและผู้ฟังอยู่ในสถานะที่เรียกว่า ‘ร่วมดำเนินไปในอารมณ์ ความรู้สึกด้วยกัน’ (emotional participation/sumpatheia) ช่วยในการเคลื่อนที่ทางอารมณ์ ประคับประคองความรู้สึกพร้อมความเข้าใจไปด้วยกัน ความได้เปรียบดังกล่าวจึงทำให้ ‘muthos’

⁴ เป้าหมายของภาษานอกจากใช้ในการสื่อสาร แสดงออก ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในระดับชีวิตประจำวันแล้ว ภาษายังทำหน้าที่ใช้ในการแสดงออกถึงความคิดเพื่อพิจารณาตัดสินให้ค่า ประเมินค่าในเรื่องความยุติธรรม อยู่ดีธรรม คุณธรรม ความดี ความชั่ว ความสวยงาม ความน่าเกลียด เป็นต้น

⁵ Jean-Pierre Vernant. Op.cit, p. 205-206.

ถูกใช้ในงานกรีกนิพนธ์ การแสดงละครโศกนาฏกรรม (tragic drama) การกล่าวคำพูดในเชิงวาทศิลป์ และต่อมายังได้รับความนิยมจากคำสอนของกลุ่มปัญญาชน ‘โซฟิสต์’ (sophists) อีกด้วย ขณะที่การอ่านมีข้อบกพร่องในตัวของมันเอง คือไม่สามารถเชื่อมโยงผู้รับสารกับผู้ส่งสารเหมือนกับการพูด ฝ่ายผู้พูดกับผู้ฟังสามารถแก้ไขสิ่งต่าง ๆ ได้ต่อหน้า หากเกิดความสงสัย ความไม่เข้าใจก็สามารถพูดเพิ่มเติมได้ หรือในกรณีฟังแล้วเกิดความเข้าใจผิดขึ้นมาก็แก้ไขได้ทันที แต่ผู้อ่านนั้นอยู่ในลักษณะของการถอนตัวออกมา (detachment) จากผู้เขียน ไม่อาจได้รับคำชี้แจง แล้วโต้ตอบไปแบบฉับพลัน ในลักษณะเดียวกับการติดต่อระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง จึงปล่อยให้ผู้อ่านเผชิญหน้าอยู่เพียงลำพังกับตัวหนังสือ⁶ การตีความเพื่อเข้าใจตัวสาร จึงมีความคลาดเคลื่อนมากบ้างน้อยบ้าง อาจจะมีทั้งที่ผิดและถูก เพราะฉะนั้นคุณสมบัติของภาษาพูดภายใต้ ‘muthos’ เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาเขียนภายใต้ ‘logos’ ทำหน้าที่ในการสื่อสารได้ค่อนข้างสมบูรณ์แบบกว่า การตกหล่นของสิ่งที่ผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารมีน้อยกว่า จึงมีความขาดตกบกพร่องเกิดขึ้นในระดับที่น้อยกว่า⁷

พลวัตศิลปะวิทยาการกรีกเริ่มต้นจาก ‘ยุคมืด’ (Dark Age) เคลื่อนสู่ ‘ยุคโบราณ’ (Archaic Age)⁸

พัฒนาการทางศิลปะวิทยาการกรีกก่อนหน้าผลงานของ ‘โฮเมอร์’ กับ ‘เฮสิียด’ ดำเนินอยู่ในช่วงที่นักประวัติศาสตร์กรีกเรียกว่า ‘ยุคมืด’ (Dark Age) สืบเนื่องจากการล่มสลายของอารยธรรมที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาก่อนหน้า ภายใต้ชื่อ ‘มิโนอัน’ กับ ‘ไมซีเนียน’ (Minoan-Mycenaean) อยู่ในช่วงประมาณ 1,200 ปีก่อนคริสตกาล สาเหตุเกิดขึ้นจากการรุกรานของชาติพันธุ์มีชื่อเรียกว่า ‘ชาวดอเรียน’ (Dorians) ที่เดินทางจากตอนเหนือเข้ามาพิชิตดินแดนบนคาบสมุทรเพโลพอนีส (Peloponnes) ภายหลังจากการล่มสลาย ดินแดนกรีกไม่ปรากฏหลักฐานด้านศิลปวิทยาการใด ๆ เกิดขึ้นหรือปรากฏเป็นหลักฐานหลงเหลือมาให้ศึกษา จนกลายเป็นช่วงแห่งความว่างเปล่าอยู่นาน

⁶การวิพากษ์ข้อบกพร่องของภาษาเขียนดูได้จากบทสนทนา ‘Phaedrus’ ของเพลโต

⁷อาจพิจารณาบทวิพากษ์มาจากอคติทางชนชั้น ผลประโยชน์และเครื่องมืออิทธิทธิของกลุ่มอิทธิชนที่กำลังถูกคุกคาม ในฐานะผู้ผูกขาดความรู้ในรูปของผู้สอน ผู้ครอบครองตำรา พร้อมทั้งทักษะความสามารถทางการอ่านซึ่งอยู่ในรูปของภาษาเขียน การประดิษฐ์ตัวอักษรช่วยให้การกระจายความรู้ขยายออกไปสู่ผู้อ่านในวงกว้างขึ้น อาจเปรียบเทียบได้กับความเปลี่ยนแปลงในความรู้และสำนักทางศาสนาและการเมืองของคริสตนิกรชนในช่วงการปฏิรูปทางศาสนา (Reformation) ของยุโรปในช่วงศตวรรษที่สิบหก

⁸การแบ่งยุค (periodization) ใช้เกณฑ์วิวัฒนาการในด้านความเจริญก้าวหน้าทางศิลปวิทยาการด้านต่าง ๆ ของกรีก โดยยุคโบราณอยู่ในช่วงอารยธรรมครีต ไมซีเนียน ผลงานทางด้านศิลปะยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น ยังได้รับอิทธิพลจากทางดินแดนตะวันออก ผลงานยังไม่มีศิลปะละเอียดอ่อน ได้รูปทรง สวยงามมีความสมมาตร สมจริงเหมือนกับผลงานในยุคคลาสสิก ยอมรับกันว่าเป็นยุคที่ศิลปวิทยาการของกรีกก้าวสู่ความสมบูรณ์แบบ

หลายร้อยปี จนเริ่มกลับมาฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งในช่วงประมาณ 800 ปีก่อนคริสตกาล เชื่อมโยงกับหลักฐานความรู้ทางโบราณคดีและบันทึกทางประวัติศาสตร์ ยุคใหม่ที่เกิดขึ้นมามีความหมายถึงการเริ่มต้นของ ‘ยุคเหล็ก’ (Iron Age)⁹ คือยุคในทางโบราณคดีที่เกิดขึ้นหลังจากยุคสัมฤทธิ์ (bronze age) ทั้งนี้ยุคเหล็กเกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับวรรณกรรมของ ‘โฮเมอร์’ และ ‘เฮสิียด’ โดยฝ่ายหลังมีชีวิตอยู่ประมาณ 700 ปีก่อนคริสตกาล ทั้งมหากาพย์ ‘อีเลียด’ (Illiad) และ ‘โอดิสซีย์’ (Odyssey) รวมไปถึง ‘Theogony’ กับ ‘Works and Days’ ของเฮสิียด มีความสำคัญในฐานะเป็นประจักษ์พยาน ประกอบด้วยเนื้อหาที่สะท้อนถึงขั้นตอนศิลปะวิทยาการในด้านต่าง ๆ ของกรีกจากยุคสัมฤทธิ์ได้ก้าวเข้าสู่ยุคเหล็กอย่างเต็มรูปแบบ

บทบาทสำคัญของเทพปกรณัมคือทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ชาวกรีกโบราณ (paideia/formation) เทพปกรณัมคือความรู้เบื้องต้น ความรู้หลักพื้นฐานที่ชาวกรีกทั้งชนชั้นสูงจนถึงชาวบ้านได้เรียนรู้ ถ่ายทอดผ่านการบอกเล่า (storyteller) ในรูปแบบของมุขปาถะ การแสดงและการประพันธ์ในรูปกวีนิพนธ์ เทพปกรณัมมีความสำคัญเนื่องจากบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของเทพเจ้า วีรบุรุษ ผู้ปกครองและบุคคลสำคัญที่ถูกจินตนาการว่าเคยมีชีวิตอยู่เมื่ออดีต เทพปกรณัมจึงเป็นความรู้ที่บอกเล่าถึงความเป็นมาคุณธรรม วีรกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนรุ่นหลังได้จดจำไม่ลืม บุคคลผู้สร้างชื่อเสียง (kleos / glory) และให้ผู้เรียนศึกษาเป็นแบบอย่างคุณธรรมที่บุคคลในฐานะผู้สูงศักดิ์แสดงออกมา (aristocratic virtue)¹⁰

เทพปกรณัมมีอิทธิพลต่อชาวกรีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางรากฐานทางการศึกษา เทพปกรณัมที่บันทึกอยู่ในรูปกวีนิพนธ์คือที่มาของความรู้ ให้ความรู้ในสิ่งที่ เป็นสากล (universal significance) ส่งผลกระทบต่อในลักษณะเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน ผู้เสพ (immediate appeal)¹¹ หนึ่งใน การศึกษาภูมิปัญญาความรู้ของกรีกโบราณมีคำกล่าวว่า ‘นอกจากโฮเมอร์ ก็ยังมีเฮสิียด’¹² ถือเป็น คำกล่าวที่สะท้อนถึงความรู้สองรูปแบบของกรีก เปรียบเสมือนสองกวีนิพนธ์ที่มีผลงานอยู่คู่เคียงกัน แต่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ต่างฝ่ายต่างก็มีความสำคัญ ทั้งในแง่การเพิ่มเสริมและขัดแย้ง ต่างฝ่ายต่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่จะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป โดยแบบแรกเป็นของ ‘โฮเมอร์’

⁹หลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานว่าการรุกและอพยพเข้ามาของชนเผ่า ‘ดอริก’ (Doric) จากดินแดนทางตอนเหนือซึ่งเป็นชนเผ่าที่ถูกเรียกว่าอารยัน สามารถพิชิตและทำลายความเจริญที่อยู่มาก่อนหน้าทั้งครีตและไมซีเนียน ปักหลักตั้งถิ่นฐานบนคาบสมุทรกรีก ยึดครองดินแดนรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

¹⁰ อ้างจาก Werner Jaeger (1974) ‘Introduction’ in Gustav Schwab. Gods and Heroes of Ancient Greece. Translated from the German text and Its Greek sources by Olga Marx and Ernst Morwitz, Introduction by Werner Jaeger. New York : Random House, Inc.

¹¹ Werner Jaeger.op.cit., pp. 36-37.

¹² M.L. West. (1967) Theogony. commentation

เมื่อพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นก่อนหน้าเฮเลียด มีข้อสันนิษฐานว่างานของโฮเมอร์ เกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมเรื่องเล่าแล้วนำมาเสนอถ่ายทอดเป็นบทประพันธ์ในรูปแบบ ‘มหากาพย์’ (epic) เป็นความรู้และภูมิปัญญาภายใต้ความเป็นเทพปรณัม มีความหมายถึงคำพูด คำกล่าวที่ทรงอำนาจของเทพเจ้า วีรบุรุษและผู้นำ เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า ผู้คนให้ความนับถือ มีผลต่อผู้ฟังในฐานะความรู้ เป็นคติคำสอน ให้บทเรียนในทางคุณธรรม จริยธรรมการปฏิบัติตนต่อกับตนเองและผู้อื่น¹³

อิทธิพลที่เทพปรณัมมีต่อการศึกษา (paideia/formation) ของกรีกโบราณ ผ่านทางมหากาพย์ของโฮเมอร์ที่ถูกใช้ในการให้ความรู้ ควบคู่ไปกับการศึกษาทางด้านไวยากรณ์ ดนตรี การออกกำลังให้ร่างกายแข็งแรง เริ่มต้นด้วยวิธีการให้เด็กท่องจำเนื้อหา (reciting by heart) ที่ถูกคัดเลือก การปลูกฝังความรู้ในเชิงคุณธรรมจากตัวอย่างวีรบุรุษในมหากาพย์อีเลียด โอดีสซีย์ ในเรื่องการทำหน้าที่ในฐานะผู้นำ ผู้ปกครอง นักรบ แสดงออกถึงความกล้าหาญ มิตรภาพ ความเสียสละ การมีไหวพริบ ปฏิพานเอาตัวรอด ความรู้ เนื้อหาของเทพปรณัมหากเปรียบเทียบกับปัจจุบันคือแบบเรียน ตำราเรียน ที่เขียนขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์เพื่อส่งผ่านความรู้ สอดแทรกอุดมการณ์ทางสังคมการเมือง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ คุณธรรมตามที่ผู้ปกครองต้องการ เช่นการปลูกฝังสำนึกในเรื่อง ‘ความรักในปิตุภูมิ’ (patriotism) แนวคิด ‘ชาตินิยม’ (nationalism) ‘ชุมชนนิยม’ (communitarianism) และความเป็นพลเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามปฏิเสธไม่ได้ว่าความรู้และภูมิปัญญาภายใต้ความเป็นเทพปรณัม ได้มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการหล่อหลอมสร้างให้ผู้คนในชุมชนการเมืองเกิดจินตนาการและมีความทรงจำร่วมกัน (imagination and memory)¹⁴ ตั้งแต่ปลูกสำนึกความเป็นมาในเรื่องของชาติพันธุ์ ภาษา เป็นกำแพงและเส้นแบ่งที่แยกความเป็นชาวกรีกออกจากชาติพันธุ์อื่น ๆ (barbarian) ผ่านทางพิธีกรรมในการเคารพบูชาเทพเจ้า วีรบุรุษและการมีบรรพบุรุษร่วมกัน เทพเจ้าอยู่ในฐานะศูนย์กลางของความร่วมมือร่วมใจและหลอมรวมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ก่อเกิดความสามัคคีให้กับผู้คนในชุมชนการเมือง ภายใต้รูปแบบของการจัดงานเทศกาลรื่นเริงเพื่อเฉลิมฉลอง (festival) ตามช่วงฤดูกาลต่าง ๆ การร่วมงานพิธีกรรม (ritual) ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่เหล่าเทพเจ้าต่าง ๆ (dieties) โดยชาวกรีกตามนครรัฐต่าง ๆ ให้ความนับถือบูชา ให้ความเคารพ สร้างให้เกิดความเชื่อ ความศรัทธาที่ผู้คนมีร่วมกัน มาแสดงออกร่วมกัน (civic piety/religion) ถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางศาสนาที่ส่งผลช่วยส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งระหว่างเหล่าสมาชิก อีกทั้งยังมีส่วนสำคัญในการปลูกสำนึกของ

¹³ ‘kind of authoritative speech, one that demands action and commands respects’ โปรดดูเพิ่มเติมใน Carol Dougherty. (2006) Prometheus. London : Routledge., pp. 12-13.

¹⁴ Clifford Geertz. (1973) The Interpretation of Cultures. New York : Basic Books., p. 23.

การเป็นผู้ร่วมแผ่นดินชุมชนเดียวกัน (homonía) ในสถานะของพลเมือง โดยเป็นไปเพื่อสร้างความ เป็นปึกแผ่นความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับการปกครองนครรัฐต่าง ๆ ของกรีกโบราณ

เมื่อพิจารณาจากความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปะวิทยาการในด้านต่าง ๆ ของกรีกโบราณ กล่าว ได้ว่าไม่มีสิ่งใดแสดงความเป็นกรีกได้ดีไปกว่าเรื่องราวของเทพปกรณัม¹⁵ เทพปกรณัมวิทยา คือความรู้ เริ่มต้นของศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ของชาวกรีก คนรุ่นหลังไม่อาจเข้าใจความคิด โลกทัศน์ของกรีก โบราณได้ดี หากไม่ศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องราวเทพปกรณัมเสียก่อน ในสถานะความรู้ (knowledge) ในรูปของเรื่องราว (story) และการเล่าความ (narrative) หากย้อนกลับไปถามชาว กรีกพวกเขาเชื่อว่าเทพปกรณัม คือเรื่องจริง (true story) ในลักษณะที่ส่งอิทธิพลต่อโลกทัศน์และ ชีวิตความเป็นอยู่¹⁶ คือพัฒนาการในช่วงที่ชุมชนกรีกโบราณยังดำเนินอยู่ในช่วงการสื่อสารด้วยคำพูด หรือในรูปแบบ ‘มุขปาฐะ’ (oral communication)¹⁷ ส่วนหน้าที่ของเทพปกรณัมที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบ ของมหากาพย์อย่างอีเลียดกับโอดิสซีย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้คนเกิดการจดจำ (remembered) ในเชิงของคุณค่า (worthy) และความยิ่งใหญ่ (greatness) ของผู้นำที่ถูกยกย่องสรรเสริญว่าเป็น วีรบุรุษ¹⁸ ผู้นำที่ทรงคุณธรรม เรื่องราวของเทพปกรณัมให้ความรู้ความเข้าใจให้บทเรียนในเรื่องของ คุณธรรม สะท้อนถึงจริยธรรมแก่ผู้อ่าน จึงไม่ใช่การจดบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เหมือนกับการเขียนงานทางประวัติศาสตร์ของ ‘เฮโรโดตัส’ และ ‘ธูซิดิดีส’ ที่เกิดขึ้นตามมา¹⁹

พัฒนาการในขั้นตอนต่อมาเมื่อเกิดรูปแบบการหาความรู้ในเชิงกายภาพ เกิดคำถามข้อสงสัย กับธรรมชาติรอบตัว จากฝ่ายนักปรัชญาธรรมชาติพร้อมกับงานเขียนในแบบบันทึกเหตุการณ์จริง ความรู้ใหม่ที่นักปรัชญาธรรมชาติ (natural philosophers) และนักประวัติศาสตร์ถ่ายทอดออกมา อยู่ในลักษณะของการแสวงหาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เป็นต้นเหตุ (cause) และคั่นหาผล (effect) ไม่ว่าจะปรากฏการณ์ธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง

¹⁵ Marcel Detienne. (2007) *The Greek and Us. A Comparative Anthropology of Ancient Greece*. Translated by Janet Lloyd with a preface by Sir Geoffrey Lloyd. Cambridge : Polity Press., p. 16.

¹⁶ ตัวอย่างการแสดงออกถึงคุณธรรมผ่านวีรกรรมของวีรบุรุษผู้นำทัพ ‘อาคิลลีส’ ตัวละครเอกในมหากาพย์อีเลียด ของโฮเมอร์ ที่ได้สะท้อนนัยทางปรัชญาความคิดในเรื่องธรรมชาติและความจริงของสงครามที่มนุษย์ต้องเผชิญหน้า

¹⁷ Moses I. Finley. (1981) ‘Introduction’ in *The Legacy of Greece. A new appraisal*. Edited by M.I. Finley. Oxford : Clarendon Press., pp. 16-17. สังเกตได้ว่าทั้งโสเครตีสและเพลโตตั้งข้อสงสัย ความน่าเชื่อถือ ให้ความไว้วางใจกับภาษาเขียนที่จะทำลายความทรงจำ ถูกนำไปใช้จนสร้างให้เกิดการตีความ นำไปสู่ความเข้าใจผิด จึงเป็นคำถามสำคัญที่ว่าภาษาเขียนสามารถทำหน้าที่ทดแทนและทำได้ดีกว่าภาษาพูดหรือไม่

¹⁸ ตัวอย่างของจักรพรรดิอเล็กซานเดอร์ ได้รับแบบอย่างการเป็นนักรบและวีรบุรุษมาจากอาคิลลีส ตัวละครเอกใน มหากาพย์อีเลียด

¹⁹ Chiel van den Akker. (2020) *The Modern Idea of History and Its Value. An Introduction*. Amsterdam : Amsterdam University Press., p. 19.

ในแต่ละชุมชน ทำให้ความรู้รูปแบบใหม่ผ่านคำอธิบาย ในเรื่องของธรรมชาติและมนุษย์ (logos) ได้เข้ามาแทนที่ความรู้ในแบบเทพปกรณัม (mythos) ที่ถูกมองกลับไปว่าเป็นเพียง ‘การเล่าความที่ถูกแต่งขึ้น’ (fictive narrative) หากกล่าวในภาษาและมุมมองของสมัยใหม่ ‘mythos’ คือตำนาน เรื่องเล่าที่ถูกสร้างขึ้น อย่างไรก็ตาม ‘อีริค โวเกลิน’ (Eric Voegelin) นักปรัชญาการเมืองในช่วงต้นศตวรรษที่ยี่สิบ ให้ความหมายความสำคัญกับบทกวีของโฮเมอร์กับเฮสิียด ในฐานะแหล่งกำเนิดของเทพเจ้าทั้งหลายที่ปวงให้แก่อารยธรรมกรีกโบราณ (Hellenic civilization) สร้างให้เกิดความเป็นเอกภาพหนึ่งเดียว ผลงานในลักษณะ ‘เทพปกรณัมรังสรรค์’ ก่อให้เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงทางจิตวิญญาณและสติปัญญา ส่งผลให้ชาวกรีกสร้างรูปแบบความรู้ในเรื่องของระเบียบทางจักรวาลที่เชื่อมโยงกับระเบียบของชุมชนการเมือง ผ่านความรู้ทางจริยศาสตร์ กลายมาเป็นรากฐานที่สำคัญของพัฒนาการทางภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของกรีกในช่วงต่อมา²⁰

ในเชิงของพัฒนาการทางด้านความคิด ความรู้รวมไปถึงศิลปะวิทยาการด้านต่าง ๆ ของกรีก เริ่มพัฒนาจากความรู้ในเชิงเทพปกรณัมไปสู่ความรู้ในเชิงเหตุผล ภายใต้ ‘กระบวนการปรัชญาธรรมชาติไอโอเนีย’ (Ionia natural philosophy) ประสบความสำเร็จในการสร้างชุดคำอธิบายความรู้และความเข้าใจขึ้นมาใหม่ระหว่างมนุษย์กับโลกทางธรรมชาติ มีความแตกต่างไปจากคำอธิบายในเชิงเทพปกรณัมที่ดำเนินมาก่อนหน้า และในช่วงที่ศิลปะวิทยาการความรู้ของกรีกก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดในช่วงศตวรรษที่ห้า หรือที่นักวิชาการในรุ่นหลังที่ไปศึกษาอารยธรรมกรีกโบราณให้ชื่อเรียกว่า ยุคคลาสสิก มีนักปรัชญาการเมืองผู้วางรากฐานแก่ความรู้ทางการเมือง ตั้งแต่โสกราตีส เพลโตและอริสโตเติลตามลำดับ สังเกตว่านักปรัชญาทั้งสามไม่ได้ปฏิเสธ โดยยังกล่าวถึงความรู้ในรูปของเทพปกรณัมในเชิงการหยิบยืมมาใช้ แต่ตั้งแง่วิพากษ์วิจารณ์โดยมีตัวอย่างเห็นได้ชัดเจนในบทสนทนา ‘The Republic’ เพลโตพิจารณาว่าการสร้างนครรัฐที่มีความสมบูรณ์ในแบบของตนจะต้องไม่มีกวีและผลงานของเขาเหล่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทกวีของโฮเมอร์ เนื่องจากไม่เกิดประโยชน์มิหนำซ้ำยังก่อให้เกิดโทษต่อผู้ศึกษามัน เพราะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเหล่าเทพเจ้าไม่อาจเอามาเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิต กล่าวโดยสรุปก็คือเพลโตให้ผู้ปกครองสั่งห้ามการเรียนการสอนบทกวีเนื่องจากเนื้อหาที่มีอิทธิพลต่อผู้อ่านโดยเฉพาะกับเยาวชนอาจใช้เป็นต้นแบบได้ ส่วนอริสโตเติลก็ได้หยิบยกเอาเนื้อหาของ เฮสิียดมาใช้ในงานเขียน ‘Politics’ โดยตรง ที่ว่าด้วยการเริ่มต้นสร้างครอบครัว หน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวต้องหากคนที่จะมาเป็นภรรยาและมีสัตว์เลี้ยง อย่างเช่นวัว เพื่อใช้เป็นเครื่องมือไถดินทำเกษตรกรรม รวมไปถึงการแนะนำให้มัทสาเป็นผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงาน

²⁰ Eric Voegelin. (1991) Order and History. Volume Two. The World of the Polis. Baton Rouge : Louisiana State University Press., p. 136.

เพื่อที่จะได้ช่วยเหลือการงานในไร่นาโดยไม่ต้องพะวงถึงความจงรักภักดี ทুমเทแรงงานให้กับครอบครัวของเจ้านาย²¹

การบอกเล่าตำนานที่มีทั้งความอลังการและความยิ่งใหญ่ ในกรณีของ ‘อีเลียด’ ผ่านการเล่าเรื่องราววีรกรรมของเหล่าวีรบุรุษ ผู้นำทัพในสงครามกรุงทรอย ได้แสดงออกถึงคุณธรรมและธรรมชาติที่แท้จริง โดยปราศจากการแสสร้งของมนุษย์ทั้งในด้านที่ดี ด้านที่เลว ด้านบวกและด้านลบ สะท้อนตัวตนมนุษย์ในเบื้องลึกเมื่อยามที่ต้องเผชิญหน้ากับการทำศึกสงคราม ไม่มีการปกปิดเอาไว้คือการรัดเอาทุกอย่างออกมา ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อให้ตนเองอยู่รอด ได้รับชัยชนะในการสู้รบ สำหรับชาวกรีกโบราณคือบทเรียนในเรื่องคุณธรรม เช่น การแสดงออกในด้านของความโกรธเกรี้ยว (anger) การแค้น ความกล้าหาญ ความเสียสละ ความกลัว ความซื่อสัตย์ การแสดงออกถึงเกียรติยศ ความรักห่วงหาพันต่อแผ่นดินและเรื่องของความผูกพันในเชิงมิตรภาพ ปรากฏผ่านตัวละครเอกของเรื่องอย่าง ‘อาคิลลีส’ (Achilles) แม่ทัพของ ‘กษัตริย์อาคาเมนอน’ (Agamemnon) และฝ่ายคู่ต่อสู้ ‘เฮคเตอร์’ (Hector) ในฐานะนักรบ ผู้นำทัพ และโอรสของกษัตริย์ ‘เพรียม’ (Priam) แห่งกรุงทรอย ซึ่งได้รับการยกย่องในฐานะวีรบุรุษพร้อมกับตัวละครอื่น ๆ ในมหากาพย์อีกมากมาย

ขณะที่คุณธรรมในลักษณะของการมีไหวพริบ (cunning) และปฏิภาณตอบโต้แก้ไขปัญหาก็ไปพร้อมรับมือกับสถานการณ์ความยากลำบากเฉพาะหน้า ธรรมชาติของการเอาตัวรอดในยามที่ต้องเผชิญหน้ากับภัยอันตรายในระดับสูงสุดอย่างสงคราม การคิดใช้ทุกกลยุทธ์สะท้อนถึงความชาญฉลาดในการประดิษฐ์ ‘ม้าไม้กรุงทรอย’ (Trojan horse) มีความสำคัญในฐานะตัวเปลี่ยนเกมนำไปสู่การยุติสงคราม ภายหลังจากที่ทั้งกรีกและทรอยเกิดความเหนื่อยล้าจากการใช้พลังกำลังทรัพยากรต่าง ๆ ยืนหยัดสู้รบกันมายาวนานหลายปี อีกทั้งเรื่องคุณธรรมด้านความชาญฉลาด การมีปฏิภาณและไหวพริบถูกดึงออกมาเพื่อเอาตัวรอดจากภัยอันตรายต่าง ๆ ในระหว่างการเดินทางไกลผ่านทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เพื่อกลับจากสมรภูมิลำเนาได้เจอกับครอบครัวคนรักที่จากมานาน (homecoming) ในฐานะนักผจญภัย (adventurer) ของขุนพลคนสำคัญของกองทัพกรีก ‘โอดิสซีส’ (Odysseus) ในชื่อมหากาพย์เดียวกันคือ ‘โอดิสซีย์’ (Odyssey)

ผู้ศึกษาและผู้อ่านจะเห็นได้ว่ามหากาพย์ในรูปของตำนาน นอกจากจะสะท้อนกำเนิดที่มาของชาวกรีก ใช้ในการปลูกสร้างสำนึกความทรงจำในการมีบรรพบุรุษร่วมกัน เพื่อสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวกรีก มหากาพย์ในรูปตำนานยังมีหน้าที่หลัก คือให้บทเรียนในเรื่องการปฏิบัติตนภายใต้คุณธรรม ใช้เป็นตัวอย่างและแบบอย่างให้ผู้ฟัง ผู้อ่านได้เรียนรู้เข้าใจบทเรียนจากชีวิตของตัวละครต่าง ๆ นอกจากนี้มหากาพย์ยังคงคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์ ที่เกิดขึ้นมาการใช้ภาษาที่มีความสละสลวย พร้อมความไพเราะจับใจผู้ฟัง เป็นสิ่งที่มีศักยภาพในเชิงวาทีศิลป์ (rhetorical) ที่ชาวกรีก

²¹ Hesiod. Works and Days : 403-408.

ให้การยกย่อง เหมือนกับที่นักวิชาการในยุคหลัง ชนนานามให้ความสำคัญกับมหากาพย์อียิปต์กับโอดิสซีย์ว่าเป็น ‘ไบเบิลของชาวกรีก’

ผู้เชี่ยวชาญกรีกคลาสสิก ‘เมาว์ริช เบาวรา’ (Maurice Bowra) และศาสตราจารย์ทางปรัชญาการเมือง ‘อีริค โวกลิน’ (Eric Voegelin) กล่าวในเชิงสรุปถึงพัฒนาการด้านรูปแบบ (genre) ของวรรณกรรมกรีกโบราณ ไว้อย่างน่าสนใจว่ามีการเริ่มต้นขึ้นในรูปของ ‘มหากาพย์’ (epic) ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมของบุคคลผู้เป็นแบบอย่าง แก่ผู้คนในฐานะวีรบุรุษ ผู้นำ ผู้ปกครอง นักรบ การปฏิบัติตนแสดงออกของคุณธรรมในแบบของ ‘อภิชน’ (aristoi/the best) เช่นอาคีลิส อาแจ็ก โอดิสซีย์ ต่อมาพัฒนาการเปลี่ยนผ่านมาสู่บทกลอน (lyric) ใช้แสดงออกถึงสำนึกและความคิดในรูปแบบตัวบุคคล (personal reflection) สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชน โดยมี ‘เฮเซียด’ กับ ‘อาร์คิโลคัส’ (Archilochus)²² หลังจากนั้นมีการนำเสนอในรูปของบทละคร (drama) ร้อยกรอง (iambic) ทั้งในแบบ ‘โศกนาฏกรรม’ และ ‘สุขนาฏกรรม’ (tragedy and comedy dramatic poetry) ควบคู่กันไป และความรู้ทางปรัชญาตามลำดับ ภายใต้พัฒนาการและการเปลี่ยนผ่านทางงานเขียนดังกล่าว ส่งผลต่อรูปแบบในการสร้างสำนึก การแสดงออกถึงความเป็น ‘ปัจเจกภาวะ’ (individuality) บุคคลผู้ยืนหยัด มีความมั่นคงแน่วแน่ในความคิด ผ่านตัวอย่างของตัวละครเอกที่รู้จักกันอย่าง ‘โอดิปุส’ (Oedipus) และ ‘แอนติโกนี’ (Antigone)²³ โดยมีผลงานของเฮเซียดเปิดกรุยทางมาก่อนหน้า

เรื่องราวของเทพปกรณัม บอกเล่าผ่านเรื่องราวของเทพเจ้าซึ่งอยู่ในสถานะการให้จุดเริ่มต้นจุดกำเนิดความรู้ ในเชิงศิลปวิทยาการในด้านต่าง ๆ แก่มนุษย์ ตั้งแต่เทพเจ้าเป็นที่มาให้เกิดชีวิตแก่ทุกสรรพสิ่ง มอบทั้งสติปัญญาและความรู้ เทพเจ้าปรากฏอยู่ในฐานะต้นแบบ สร้างความเป็นสากลให้แก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ เช่นเทพี ‘แอฟโฟโดเท’ (Aphrodite) ตัวแบบแห่งความงาม เทพี ‘อาร์ทีมิส’ (Artemis) ปรากฏเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ เทพี ‘เอธีนา’ (Athena) ตัวแบบของการมีสติปัญญา และเทพบิดรซุส (Zeus) ผู้ปกครองสูงสุด ในฐานะต้นแบบและผู้ผดุงไว้ถึงแบบแผนความยุติธรรม และผู้ถือครองอำนาจการปกครองสูงสุดเหนือหมู่เทพเจ้า (sovereign god)²⁴ สิ่งทีกล่าวมานี้ล้วนได้เป็นคุณสมบัติความเป็นเลิศที่มนุษย์ได้รับมอบให้มาจากเทพเจ้าทั้งสิ้น แม้กระทั่งในรายละเอียดเรื่องการควบคุมพฤติกรรม ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ภายใต้การจำตาฝ้าดู การลงโทษ

²²มีชีวิตอยู่ในช่วงใกล้เคียงกับโฮเมอร์และเฮเซียด เป็นกวีจากเกาะ ‘พารอส’ (Paros) บทกวีของ ‘อาร์คิโลคัส’ (Archilochus) แสดงออกถึงความรู้สึกส่วนบุคคลต่อเหตุการณ์ความเป็นไปของชุมชนการเมืองในช่วงนั้น

²³ Maurice Bowra. (1966) Landmark in Greek Literature. Cleveland : The World Publishing Company., p. 170. Eric Voegelin (1991) Order and History. Volume Two : The World of the Polis. London : Louisiana State University Press., p. 117.

²⁴ ผู้ปกครองกรีกเองหลายคนนิยมเทียบเคียงตัวเองกับเทพบิดรซุส เช่นจักรพรรดิอเล็กซานเดอร์

การเป็นนายเหนือชะตากรรม (destiny) ควบคุมโชคชะตา (moira) บังบอกและกล่าวเตือนมนุษย์ถึงขอบเขต ชีตจำกัดและสิ่งที่ควรปฏิบัติในฐานะมนุษย์²⁵

เทพปรณัมกับการบอกเล่าถึงเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ของเทพเจ้า

สำหรับชาวกรีกโบราณ เทพเจ้าคือเส้นแบ่งแยกระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือมนุษย์ เพื่อเตือนตนและรับรู้ถึงข้อจำกัดในความเป็นมนุษย์²⁶ ความแตกต่างระหว่างกรรมชีวิตของมนุษย์กับความ เป็นเทพเจ้า ตัดสินกันที่ความตาย แม้ว่าเทพเจ้าคงความอมตะ พร้อมกับอำนาจพิเศษและอิทธิฤทธิ์ ในด้านต่าง ๆ เทพปรณัมคือเรื่องราวที่สะท้อนถึงการที่เทพเจ้ากับมนุษย์อยู่เคียงคู่กัน ฝ่ายเทพเจ้า เลือกรับช่วยเหลือมนุษย์คนที่ตนเองต้องการ ด้านของมนุษย์ก็ให้ความเคารพบูชาเทพเจ้าที่ให้การปกป้อง คุ้มครองตนเอง ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายถึงขั้นมีความสนิทสนมใกล้ชิดกัน แม้ว่าฝ่ายแรกจะมี สถานะที่สูงกว่าฝ่ายหลัง นอกจากนี้มนุษย์ยังมีตัวแทน เป็นแบบอย่างทีใกล้เคียงกับฝั่งเทพเจ้า เช่น บุคคลผู้ได้รับการยกย่องให้เป็นวีรบุรุษ ความสัมพันธ์ระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์ที่กล่าวมานี้ สะท้อนถึง แนวคิดความเป็น ‘มนุษยนิยม’ (humanism) ของกรีกยุคโบราณ

ข้อสังเกตที่น่าสนใจถึงการดำเนินอยู่ของเทพเจ้าอยู่ภายใต้ข้อจำกัด ข้อจำกัดของเทพเจ้ากรีก ถูกเรียกว่า ‘ชะตากรรม’ หรือ ‘moira’ ในภาษาอังกฤษคือ ‘destiny’ หรือ ‘fate’ เป็นตัวแทนของ ‘ความจำเป็น’ (Necessity) หมายถึงสิ่งที่จำเป็นต้องมีอยู่ (must) จะขาดไม่ได้ แต่ ‘ความจำเป็น’ ในความหมายของชาวกรีกโบราณไม่ใช่ความหมายของความจำเป็นในเชิงกายภาพ ที่เกิดขึ้นกับการ มีชีวิตอยู่ในทางร่างกาย หรือในทางชีววิทยาของมนุษย์ เช่นจะต้องกินอาหาร มีอากาศหายใจ ต้อง ดื่มน้ำ มีความต้องการทางเพศเพื่อสืบทอดขยายเผ่าพันธุ์ ‘ชะตากรรม’ ในความหมายของชาวกรีก โบราณ คืออำนาจที่คอยควบคุมทุกสิ่งอยู่ในลักษณะของการบังคับแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด สิ่งมีชีวิต จึงไม่อาจรอดพ้นไปจากอำนาจของ ‘ชะตากรรม’ ไปได้ ‘ชะตากรรม’ ไม่อาจต่อรองหรือร้องขอ ไม่สามารถเลือกได้ ชะตากรรมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเจตจำนง การมีทางเลือกหรือความต้องการ เฉกเช่นเดียวกับเรื่องของกฎธรรมชาติ ในเรื่องของเกิดแก่เจ็บตาย การหมุนเวียนในลักษณะวัฏจักร ที่ดำเนินซ้ำเติมของฤดูกาลต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ไม่มีความผิดฝ่าฝืนหรือปฏิเสธอยู่นอกเหนือการควบคุมได้ นอกจากนี้ ‘ชะตากรรม’ ยังเป็นตัวแทนของความยุติธรรม (Justice) คือสิ่งที่ควรปฏิบัติ (ought) เพื่อให้สิ่งต่าง ๆ ดำเนินอยู่ต่อไปได้ ดังนั้น ‘ชะตากรรม’ จึงเป็นสิ่งที่อยู่เหนืออำนาจอิทธิพลการ ควบคุมใด ๆ ของเทพเจ้า แม้ว่าเทพเจ้าสามารถมีอำนาจ ใช้ควบคุมปกครองเหนือมนุษย์ แต่กลับต้อง

²⁵ แม้จะมีอำนาจเหนือมนุษย์และสรรพสิ่งต่าง ๆ แต่เทพเจ้ากรีกกลับอยู่ภายใต้การกำกับของโชคชะตา ซึ่งมีอำนาจ และอิทธิพลเหนือเหล่าเทพเจ้า

²⁶ ใน ‘อีเลียด’ ตอนที่ ‘อาคลีสตีส’ กล่าวในเชิงตักเตือนเทพพอลโล ว่า ‘จงจำว่าท่านเป็นอะไร เทพเจ้าและมนุษย์ ย่อมไม่มีวันจะมาเท่าเทียมกัน’ (‘Remember what you are ! Gods and men can never be equal.’)

ตกอยู่ภายใต้การบงการและการควบคุมของ ‘ชะตากรรม’ ‘ชะตากรรม’ จึงอยู่ในลักษณะของทั้งกฎ การทำให้สิ่งต่าง ๆ รู้จักหน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่²⁷ ฝ่ายเทพเจ้าเองหากมีพฤติกรรมฝ่าฝืนชะตา กรรมก็จะโดนลงโทษ²⁸ ทั้งเทพเจ้าและมนุษย์ต่างก็ต้องตกอยู่ในสถานะจำยอม คือไม่อาจปฏิเสธ ทำทายเป็นหรือฝ่าฝืนเพื่อหลบหนีและเอาชนะชะตากรรมไปได้

กล่าวอีกนัยหนึ่งบทบาทและอิทธิพลของเทพเจ้ามีอำนาจบงการเหนือชีวิต มีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ทุกคน เริ่มต้นตั้งแต่เกิดไปจนถึงชีวิตภายหลังความตาย เรียกได้ว่ามี บทบาทหน้าที่ในการกำกับควบคุมดูแลผู้ใต้ปกครอง ในระดับที่ไม่แตกต่างไปจากอำนาจหน้าที่ของ ‘รัฐประชาชาติสมัยใหม่’ (modern-nation state) ที่มีเครื่องมือของรัฐ ตั้งแต่ กฎหมาย บุคลากร งบประมาณ ทรัพยากรและโครงข่ายทางเทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสาร มีรูปแบบที่ทันสมัยเข้ามาช่วย เพื่อคอยกำกับสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิดเหนือพลเมืองของตนเอง เหมือนอย่าง ‘มาร์เซล เดเตียนน์’ (Marcel Detienne) นักประวัติศาสตร์ชาวเบลเยียม อธิบายความหมายของเทพปกรณัมในเชิงลบลว่า แม้ตัวของมันจะประกอบด้วยเรื่องราวที่ดูไร้เหตุผลของพวกอนารยชน ในเรื่องกำเนิดความเป็นมาของ สรรพสิ่ง ตัวมนุษย์ โลกทางกายภาพเช่นดวงอาทิตย์ ดวงดาว สัตว์ พืชพรรณ สรรพสิ่งในธรรมชาติ และความตายของสิ่งต่าง ๆ รวมถึงพฤติกรรมที่ชั่วร้าย ไม่พึงปฏิบัติและปราศจากสาระของเหล่าทวย เทพ ตั้งแต่ नियมการสมสู่กันเอง (incest) การแอบมีชู้ การฆาตกรรม การลักขโมย การใช้เล่ห์เหลี่ยม กลอุบาย แสดงออกถึงการเอาแต่ใจตนเอง ความโหดร้ายและกินเลือดกินเนื้อพวกเดียวกันเอง เรายัง จะพบเห็นความพยายามของเทพเจ้าในรูปแบบของการแปลงร่างอยู่ในรูปพรรณต่าง ๆ เพื่อแทรกแซง มนุษย์ เพื่อให้ได้มาถึงสิ่งที่ตนเองต้องการ ดำเนินผ่านเรื่องราวเทพปกรณัมที่อธิบายถึง ‘การเปลี่ยน รูปพรรณสัณฐาน’ (metamorphosis) ที่กลายร่างเป็นพืช สัตว์ ธรรมชาติและดวงดาวเพื่อลงมือทำสิ่ง ที่ตนเองคิดและต้องการ การให้เรื่องราวและภาพอันน่าสะอิดสะเอียนของอาณาจักรแห่งความตาย

²⁷ความหมายเดิมของ ‘moira’ คือ ‘part’ และ ‘alloted portion/apportion’ คือสิ่งที่ได้รับการแบ่งและถูก จัดสรรมาให้ ผู้ครอบครองก็ต้องปฏิบัติตนให้อยู่ภายในขอบข่าย (boundary) หากฝ่าฝืน ออกนอกขอบข่ายอำนาจ หน้าที่ส่วนของตนเอง ก็จะเป็นการเข้าไปก้าวกายหรือยุ่งเกี่ยวในส่วนของเทพเจ้าองค์อื่น ความไม่เหมาะสม ความ วุ่นวาย ความอยุติธรรมก็จะเกิดเป็นผลตามมา ตัวอย่างของเทพโอลิมเปียได้แก่เทพบิดรซุส มีอำนาจปกครองและ ครอบครองท้องฟ้า ทางฝ่าย ‘เทพโพไซดอน’ (Poseidon) เป็นใหญ่เหนือท้องทะเล ส่วน ‘เทพเฮดีส’ (Hades) รับหน้าที่ปกครองโลกใต้พิภพหรือนรก ในทางวิชาการเราอาจเรียกชะตากรรมที่คอยกำกับการทำหน้าที่และ พฤติกรรมของเหล่าเทพเจ้ากรีกโบราณ ได้ว่าเป็น ‘ความยุติธรรมในเชิงแจกจ่าย’ (distribute justice) เพื่อให้เกิด การปฏิบัติหน้าที่ตามความเหมาะสม ไม่ไปก้าวกายส่วนที่ไม่ได้เป็นของตนเอง

²⁸Francis Macdonald Cornford. (2009) From Religion to Philosophy. A Study in the Origins of Western Speculation. New York : Cosimo Classics., pp. 3-18.

จนถึงการลงไปยังโลกแห่งความตายแล้วกลับขึ้นมาของเหล่าเทพเจ้า²⁹อย่างไรก็ตามพฤติกรรมที่เทพเจ้ากระทำต่อเทพเจ้าด้วยกันเอง ด้วยการตอบโต้กันไปมาและกระทำต่อมนุษย์ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น กลับเป็นเรื่องราวที่เต็มไปด้วยความมหัศจรรย์ สร้างความน่าสนใจต่อมนุษย์ มีอิทธิพลส่งผลเป็นแบบอย่าง แรงบันดาลใจของการเกิดจินตนาภาพให้กับมนุษย์ต่อเนื่องกันมาทุกยุคสมัย

²⁹Marcel Detienne. (1986) The Creation of Mythology. Translated from the French by Margaret Cook. Chicago : The University of Chicago Press., p. 2.